

L'Atrapasomnis

Al final, no va ser cosa. La Mília sobrevivia després del seu lamentable intent de suïcidi i fins semblava que havia recuperat l'humor, adormit al fons del bagul de les andròmines. El poble respirava a sotragades, com havia fet sempre. Els turistes no haurien pas endevinat l'intent de tragèdia si no hagués estat per les llengües desenfeinades. Tot era ritme vell i conegut. Ja se sap, el millor temps és quan es pot dir que no passa res més que el temps.

- Caramot, males bèsties! Qui sap manera d'abidriar el bancal!

Per al vell de casa Guirot era el punt de la delícia. Havent dinat, espiava la girada del bestiar de ca la Donzell, l'únic ramat de la contrada que havia resistit a la modernitat. El tuf dels bocs capdavanters es confonia amb l'estridència de la porta del balcó de casa Guirot. Un casalot gran, massa gran per un sol vell. Ell distingia el batall de cada bèstia i, en sentir l'esquellament, sortia disparat a rebre-la com si fos un fadrí que espera la pubilla.

-Què, bordegot! T'hi han ben enganxat, eh? Que no tens estudi?

-Avui fem festa, Guirot! Que no ho sabeu que és el pont de la Puríssima?

-Ehc! La Puríssima és demà! On les comptes fer pèixer, eh?

-Oh! Pare diu que han de fer ben romput el Vedat de la Solana. Donaré nedo als prats de la Borda. I vol que s'abeurin al barrac de Fenera. Diu que les nota dessalades i aquella aigua porta salnitre.

El nen fa cara de tenir vergonya dels seus quinze anys, no li agrada anar a aviar mentre els seus amics juguen amb l'ordinador. Voldria ser el fill del mestre i no dels darrers ramaders del terme. Però, secretament, admira el Guirot mentre espera el consell del vell pastor, a peu de carrer, davant del gos, darrere el ramat.

-Ehc! I ca! Amb aquest fredot? Avui... bon dia per baixar a la Vinyassa, allò és reparat. Ara que, jo no sé cap res!

Les ovelles, emmurriades, segueixen l'escamot de cabres. S'ha fet un silenci. El vell se'n torna a casa, l'altre continua l'inici del seu camí.

Si almenys recordés on va guardar la ràdio! Els matins gèlids del dijous són per remenar cel i terra, a fi de trobar el trastot que comunica amb la capital. Fa mesos que busca l'aparell. Les feines metòdiques l'aparten de la memòria, aquesta parenta llunyana feta d'un compromís mig de la terra, mig de la carn.

La tarda del dijous és el moment més esperat de la setmana. La casa pren un to de solemnitat. El vell es vesteix de diumenge i enfila els graons com si portessin al cel: se'n puja al terrat. Des d'allí comprova les serres, són totes al seu lloc. Tanca els ulls i fa

sortir el braç un poc més que la barana. Apama d'on bufa el vent. La vista li fluïxeja però sap que tot és com ell ho va deixar. La paret del camí de Fontaplà, el noguer de Rocamoros a mitja fulla, les pedres gelades a la fita dels horts del Canemà, la bassa del tros d'Obacs esperant el bon temps. I la bassa. Allí, el cosset menut de la germana aquell vespre d'agost. La mula va tombar-la, i fugí corrents, carregada de garbes i de culpa, mentre la Teresa s'estimbava i feia cap al fons de la bassa. No van veure mai més aquella bèstia. Després, l'afonia d'un plugim feia més acceptable la pèrdua d'una filla, néta, germana, neboda, un nom que ja sempre més es pronuncià com "d'ençà de la desgràcia". Imposible creure's com referen la vida aquella gent. Per sa mare, la terra mòlta per la rella s'havia tornat el color dels ulls de la Teresa. I les fulles dels xops, a l'octubre. I l'adob dels fems, quan alimentava la gleva. I el farnac de les gallines, esperant el segon. I la palla podrida, ja no bona per a res. Mai més, la nena. Però la nena per tot arreu. Quan li preguntaven per què no s'havia casat, responia que era una qüestió de covardia: s'estimava més no arriscar-se a suportar el dol d'una altra dona. Eren excuses: el vell era valent.

Engull saliva i prem els llavis. Fa petar la llengua i para d'enyorar-se.

-Llamp! No es pot ser vell sinó per força.

El terrat és un producte de la seua jubilació. Va voler escapçar un bocí del cap de casa per construir-lo. Fou la riota de la comarca. Durant quinze dies, els seus coetanis no remugaven altra cosa a les tavernes.

-Diuen que el vell de Guirot ara vol desfer la casa per la teulada, uhuhuh!

-Era bo de veure, l'homenot va perdre el seny al mateix temps que les ovelles.

-Quin carallot, no voler anar a la residència!

-A les seues velleses, posar-se paletes a casa. Li valdria més fer-se fer un quarto de bany però i ca: li agrada més pixar al corral, diu que així no embruta, uhuhuhuh!

-La ruqueria del seu cap!

-Va, els Guirot són del dimoni, mai no han girat rodó.

-Au calla, Mingo. La nena no era de la mateixa telerada, si no hagués tingut aquella desgràcia...

-Mira que posar-se a treure lloses i a tallar bigues, a les seues velleses traurà el xarampió, hhuhuhuhuhu!

-I resulta que encara són lloses de la pedrera de Llavorsí, com hi ha món. Ara li posaran pissarrota d'aquella de Galícia que no val res!

-Ja s'ho repassarà quan bufi vent de Port.

-Almenys s'hagués gastat el capital en fer-se fer unes dents noves, que prou li convenen.

-Quin carcamal! Només fot que bestieses.

-Però voleu dir que fa el llosat nou?

-Ehc! Si no tenia pas cap gotera!

-Què ho sabràs! És fato com la nit.

Va voler situar el terrat cara a migdia, a la cantonada. De manera que, a l'esquerra, donés davant per davant amb ca del Forn. El terrat, entre altres coses, eren els vestigis dels desitjos de llibertat que tingué a l'edat del xic de la Donzell. Però no se'n recordava. Quan tenia quinze anys, havia provat de volar. El fascinaven les àguiles quan baixaven a rondar les cries tendres de les ovelles i ell havia d'aturar-les. Pensava "si jo tingués aquestes ales... fins i tot podria veure el mar!" De vegades, quan els grans estaven atrafegats i no hi havia una ànima ni en forat ni en finestra, s'emparralava als arbres que podia atènyer. Arribava fins al brancam més tendre. Aleshores, s'ho mirava, calculava la distància "potser si provés de volar, tot aniria rodat". La por, però, el duia a la prudència. I la prudència el feia baixar dels núvols.

Al paller de l'era del batre, hi havia una escala de fusta. Els grans la feien anar per treure els nius dels calassos del gra. Quan aconseguí fer-la plantar, va afecionar-se a pujar-hi i saltar. Cada vegada saltava d'un barrot més. Fins que, quin encantat, va estabornir-se i en tingué prou. Però la comèdia encara no s'havia acabat. Mesos més tard, enginyà un altre sistema.

Els dies de pluja, quan els pastors arribaven d'aviar el bestiar, deixaven els paraigües estesos al cobert de sota casa. L'endemà al matí, ell es dedicava a empaitar els gats mentre obria i tancava un paraigua. Li agradava que es quedessin inflats, amb el pèl estarrufat, com la padrina acabada de llevar, però amb els gats. Un cop, mentre feia el moviment d'obrir i tancar, va notar més que mai un ventet suau a les galtes i va dir-se "deu ser com volar". En un dir amén, a ca de Guirot hi havia festa.

Arran del foc, tenien sempre la cadira de la padrina. Era una cadireta baixa on la vella seia per desgranar fesols durant les llargues vesprades d'hivern. La flama il·luminava un rostre apassionat per la feina, en un costat la saca del tavellot, en l'altre el quintar amb els fesols triats.

Apoltronat a la cadira, aferrat al paraigües. El nen Guirot ja es veia a mitja galàxia, demanant a la lluna que avancés la fase per tal que els de casa poguessin matar el porc abans de les primeres nevades. I, algun dia, s'arribaria al purgatori per fer la brisca amb el padri, i qui sap si li duria un sarpat de móres!

La porta del cap de casa no tancava des de dins, de manera que quan la jove havia anat a buscar una cabeça d'allis, més d'un cop s'havia quedat tancada. Així que, en veure la porta entreoberta, s'acostumaren a cridar si hi havia algú. A mitja festa, el nen va deixar escapar un "sí", que venia del costum de no voler quedar barrat al tètric cap de casa. Tant bon punt va penedir-se de l'afirmació, ja tenia l'oncle davant seu. I, ben endins, va dir-se: "ara sí que volarem".

L'allau de crits i mastegots va fer retronar els fonaments de la casa pairal. La criatura havia lligat el paraigua a les potes de la cadira, cosa que el dugué a desballestar la tela impermeable i les barnilles.

-I el podrit ho ha relligat amb la millor soga de casa, la de fermar les vaques que van a fira... Amb les teues quimeres, pobra casa si has de ser-ne l'hereu! Com que la soga era massa retja, l'havia hagut de desfilar. Com que li va semblar que la cadira pesava massa, la va foradar per la part del seient. Total, una calamitat.

Ara no recordava res de tot allò. Era, senzillament, una tarda de dijous. Passats els preàmbuls, que vol dir l'estat de les coses que havia deixat estar feia tant de temps, va aguar el carrer solitari, cagat pel bestiar. I tot seguit, la façana de ca del Forn. Va imaginar-se la Mília a dins, convalescent i renegant perquè no podia bellugar-se. La vella Mília! Que n'haurien fet de feina si no fos perquè va casar-se mentre ell era a fer el servei. La trobava a faltar: les tardes de dijous eren més passadores si ella treia el caparró per la finestra. Sembla estrany com havia aconseguit posar-se dempeus al gairell d'aquella finestreta... vaja, un dijous al món que no puja al terrat perquè els de la Donzell li encomanen d'apariar la grípia del corral fondo i es perd l'espectacle de la Mília. Diu que reia com una ximple en comprovar que, almenys, més enllà del ridícul, havia pogut salvar la vida.

Meritxell Nus
Premi Drac 2009
23-4-2009

LÈXIC PALLARÈS (català nord-occidental)

Abidriar: adonar-se, veure clarament.

Aviar: fer sortir el bestiar del corral.

Calàs: Lloc físic guardat de la llum i la intempèrie, destinat a emmagatzemar el gra.

Dessalat/da: dit de les bèsties que els falta sal. El tipus de terra pallaresa (la qual no conté salobre) obliga a donar sal, almenys un cop per setmana, al bestiar ovi, boví i cabrum. Si les bèsties estan dessalades no troben l'herba bona i estan neguitoses.

Fato/a: neci.

Farnac: preparat que consisteix en arroplegar les peles de les truffes i les sobres d'altres menges juntament amb ortigues fresques, fer-ho bullir i triturar-ho. Un cop fred, es barreja amb segon i es dona a les gallines.

Grípia: estri, tradicionalment de fusta, utilitzat per donar herba o gra al bestiar ovi.

Nedo: pastura verge (neta) que acostuma a ser alfals, trepadella, o una plapa guardada d'herba de prat. Va racionat i cada dia se'n dona un bocinet.

Péixer: pasturar.

Retjo/a: adjectiu que designa un tamany gruixut.

Sarpat: mesura equivalent a un grapat. D'aquí, la frase feta "tenir sarpa" (ser manyós).

Segon: pela menuda i prima que resta quan se separa el blat de moro de la panotxa.

Tavellot: pela de la mongeta.

Vedat: partida de terra vedada, reservada durant la major part de l'any, per tal que durant els dies més curts i freds es pugui fer atipar el bestiar amb menys temps i menys extensió de terreny.

Vent de Port: Tramuntana.